

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

VŨ THỊ NĂM

MỘT SỐ BÀI TOÁN
VỀ ĐƯỜNG TRÒN TIẾP XÚC

LUẬN VĂN THẠC SĨ TOÁN HỌC

THÁI NGUYÊN - 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

VŨ THỊ NĂM

**MỘT SỐ BÀI TOÁN
VỀ ĐƯỜNG TRÒN TIẾP XÚC**

Chuyên ngành: Phương pháp Toán sơ cấp

Mã số: 8460113

LUẬN VĂN THẠC SĨ TOÁN HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC

PGS.TS. Nguyễn Việt Hải

THÁI NGUYÊN - 2018

Danh mục hình

1.1	Bài toán Feuerbach	6
1.2	Dựng đường tròn Thebault	7
1.3	Định lý Thebault	8
1.4	Bổ sung tính chất của tâm I	9
1.5	Bài toán cơ bản	10
1.6	a) PQ đi qua I ; b) PQ đi qua I_C	11
1.7	c) PQ đi qua I_A ; d) PQ đi qua I_B	12
1.8	Các trường hợp của định lý Thebault	13
1.9	Từ bài toán Thebault đến định lý Feuerbach	14
1.10	Mệnh đề 1.3	16
1.11	Định lý Feuerbach đối với đường tròn bàng tiếp	17
1.12	IMO 2012	18
2.1	Bài toán Malfatti	20
2.2	Tổng diện tích các hình tròn Malfatti không phải là lớn nhất	21
2.3	Nghiệm của bài toán Malfatti gốc	24
2.4	Lời giải đại số	25
2.5	Lời giải đại số-hình học của Schellbach	26
2.6	Khi $R = \frac{1}{2}$; $a = \sin \alpha$, $b = \sin \beta$, $c = \sin \gamma$	28
2.7	Phép dựng phụ 1 và phép dựng phụ 2	29
2.8	Phép dựng bằng phần mềm GeoGebra, năm 2013	30
2.9	Bài toán A	32
2.10	Bài toán B	33
3.1	arbelos - hình "con dao thợ đóng giày"	39
3.2	Đường tròn nội tiếp arbelos	41
3.3	Định lý Bankoff thứ nhất	42

3.4	Ba cách dựng đường tròn nội tiếp arbelos ABC	43
3.5	Cách dựng thứ tư của đường tròn nội tiếp	45
3.6	Cặp đường tròn Archimedes thứ nhất và thứ hai	46
3.7	Định lý Bankoff thứ hai	47
3.8	Cặp đường tròn Archimedes thứ ba và thứ tư	48
3.9	Cặp đường tròn Archimedes thứ năm và thứ sáu	49
3.10	Cặp đường tròn thứ bảy, thứ tám	50
3.11	Cặp đường tròn thứ chín và cặp thứ mười	51
3.12	Cặp thứ mười một và cặp thứ mười hai	52

Mục lục

Lời cảm ơn	vi
Mở đầu	1
1 Từ bài toán Thebault đến bài toán Feuerbach	4
1.1 Giới thiệu về hai bài toán: bài toán Thebault và bài toán Feuerbach	4
1.1.1 Bài toán Feuerbach	4
1.1.2 Bài toán Thebault	7
1.2 Bài toán cơ bản	9
1.2.1 Áp dụng bài toán cơ bản chứng minh định lý Thebault	12
1.2.2 Từ định lý Thebault đến định lý Feuerbach	14
1.3 Áp dụng	17
2 Bài toán Malfatti	20
2.1 Giới thiệu bài toán Malfatti	20
2.2 Lời giải bài toán Malfatti gốc	22
2.3 Lời giải bài toán Malfatti	24
2.3.1 Cách dựng đại số	24
2.3.2 Cách dựng đại số-hình học của Schellbach	26
2.4 Một số bài toán kiểu Malfatti gốc	31
2.4.1 Hai bài toán Malfatti đối ngẫu	31
2.4.2 Bài toán Malfatti cho tam giác đều và hình vuông .	34
2.4.3 Bài toán Malfatti cho đường tròn	37
3 Đường tròn tiếp xúc trong hình học arbelos	38
3.1 Một số bài toán đơn giản	38

3.2	Đường tròn nội tiếp trong arbelos	40
3.2.1	Tính chất của đường tròn nội tiếp trong Arbelos	40
3.2.2	Cách dựng đường tròn nội tiếp arbelos ABC	44
3.3	Các cặp đường tròn Archimedes trong arbelos	45
3.3.1	Cặp đường tròn Archimedes thứ nhất và thứ hai	45
3.3.2	Cặp đường tròn Archimedes thứ ba và thứ tư	48
3.3.3	Các cặp đường tròn Archimedes thứ năm và thứ sáu	49
3.3.4	Các cặp đường tròn Archimedes thứ bảy và thứ tám	50
Tài liệu tham khảo		54

Bảng ký hiệu

stt	Ký hiệu	Nội dung ký hiệu	
1	O_9	Tâm đường tròn Euler	5
2	ρ_a	Bán kính đường tròn bàng tiếp trong \widehat{A}	6
3	(ABC)	Đường tròn đi qua 3 điểm A, B, C	11
4	(O)	Đường tròn tâm O	17
5	(O_A, r_A)	Tâm, bán kính đường tròn Malfatti trong \widehat{A}	24
6	$[ABC]$	Hình arbelos	22
7	(PQ)	Nửa đường tròn đường kính PQ	38
8	$O(r)$	Đường tròn tâm O , bán kính r	38
9	$t = \frac{ab}{a+b}$	Bán kính đường tròn Archimedes	45
10	$(W_k), (W'_k)$	Cặp đường tròn Archimedes	46
11	(CXY)	Đường tròn Bankoff trong hình arbelos	47

Lời cảm ơn

Để hoàn thành được luận văn một cách hoàn chỉnh, tôi luôn nhận được sự hướng dẫn và giúp đỡ nhiệt tình của PGS.TS. Nguyễn Việt Hải, Giảng viên cao cấp Trường Đại học Hải Phòng. Tôi xin chân thành bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến thầy và xin gửi lời tri ân nhất của tôi đối với những điều thầy đã dành cho tôi.

Tôi xin chân thành cảm ơn phòng Đào tạo, Khoa Toán-Tin, quý thầy cô giảng dạy lớp Cao học K10B (2016 - 2018) Trường Đại học khoa Học - Đại học Thái Nguyên đã tận tình truyền đạt những kiến thức quý báu cũng như tạo điều kiện cho tôi hoàn thành khóa học.

Tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới gia đình, bạn bè, những người đã luôn động viên, hỗ trợ và tạo mọi điều kiện cho tôi trong suốt quá trình học tập và thực hiện luận văn.

Xin trân trọng cảm ơn!

Hải Phòng, tháng 10 năm 2018
Người viết Luận văn

Vũ Thị Năm

Mở đầu

1. Mục đích của đề tài luận văn

Các bài toán về đường tròn luôn là những bài toán được các nhà toán học quan tâm. Nhiều bài toán về sự tiếp xúc của các đường tròn đã gắn liền với tên tuổi của các nhà toán học như bài toán Thebault, bài toán Feuerbach, bài toán Malfatti, các bài toán về đường tròn trong hình học arbelos ("hình con dao của thợ đóng giày") ... Sự dẫn dắt từ bài toán này sang bài toán khác cùng các ứng dụng của chúng đã mang lại nhiều kết quả tuyệt vời của hình học Euclide. Để hiểu biết thêm về các đường tròn tiếp xúc, khai thác các tính chất, cách xác định chúng, áp dụng được vào các bài toán khác, tôi đã chọn đề tài "Một số bài toán về đường tròn tiếp xúc". Mục đích của đề tài là:

- Tìm hiểu các bài toán liên quan đến các đường tròn tiếp xúc: bài toán Thebault, bài toán Feuerbach, bài toán Malfatti, các bài toán về đường tròn tiếp xúc trong hình học arbelos .

- Trình bày mỗi bài toán với những nội dung được cập nhật, theo trình tự: xuất xứ của bài toán, cách giải quyết mới của bài toán và các bài toán liên quan.

- Các kết luận khoa học rút ra từ các bài toán và áp dụng để giải toán học sinh giỏi ở phổ thông.

- Bồi dưỡng năng lực dạy các chuyên đề khó ở trường THCS và THPT góp phần đào tạo học sinh học giỏi môn Hình học.

2. Nội dung của đề tài, những vấn đề cần giải quyết

Trình bày một cách hệ thống các bài toán nói trên, áp dụng được các tính chất của đường tròn tiếp xúc vào các bài toán khác. Nội dung luận văn chia làm 3 chương:

Chương 1. Từ bài toán Thebault đến bài toán Feuerbach

Xét hai bài toán : bài toán Thebault, bài toán Feuerbach và mối liên hệ giữa chúng. Bài toán Feuerbach là một trong những bài toán đẹp đẽ nhất của hình học phẳng Euclide trải qua nhiều năm tháng với nhiều cách chứng minh. Chương này bao gồm:

- 1.1. Giới thiệu về hai bài toán: bài toán Thebault và bài toán Feuerbach
- 1.2. Bài toán cơ bản
- 1.3. Áp dụng.

Chương 2. Bài toán Malfatti

Giới thiệu bài toán Malfatti và bài toán Malfatti gốc. Trình bày chi tiết lời giải bài toán toán Malfatti cho tam giác bất kỳ, giải thích đầy đủ tại sao các đường tròn Malfatti không là nghiệm của bài toán Malfattigốc và đâu là nghiệm đúng của bài toán đó. Chương này bao gồm các mục sau:

- 2.1. Giới thiệu bài toán Malfatti
- 2.2. Lời giải của bài toán Malfatti gốc
- 2.3. Lời giải bài toán Malfatti
- 2.4. Một số bài toán kiểu Malfatti gốc.

Chương 3. Đường tròn tiếp xúc trong hình học arbelos

Hình học arbelos nghiên cứu các nửa đường tròn tiếp xúc, chữ "arbelos" được ghép từ 7 chữ cái $\alpha, \rho, \beta, \eta, \lambda, \theta, \varsigma$ thành $(\alpha\rho\beta\eta\lambda\theta\varsigma)$. Hình arbelos là ba nửa đường tròn với các đường kính trên một đường thẳng. Theo quan điểm trực quan, người ta gọi arbelos là "hình con dao của thợ đóng giày".